

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович
Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович
Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юридик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Одилқориев Ҳожимурод Тўхтамуродович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори, профессор*

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахитовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобиллович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Аюбов Улугбек Тулаганович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
юрист, юридик фанлар номзоди, доцент*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юридик фанлар доктори, профессор*

Отаҳонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

Исроилов Боходир Ибрагимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази
кафедраси мудири, иқтисод фанлар доктори,
профессор*

Масъул Котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакцији журнали:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99898) 0000341

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99898) 0000341

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА

№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

**Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Адилкариев Хожимурод Тўхтамуродович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахитовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норқобилович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Исроилов Боходир Ибрагимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор экономических наук, профессор

Аюбов Улугбек Тулаганович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, Заслуженный юрист Республики Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Шахрам Файзиев

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99898) 0000341

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99898) 0000341

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Adilkariyev Khojimurat

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences, Professor*

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Israilov Bokhodir

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Economics, Professor*

Ayubov Ulugbek

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences, Associate
Professor, Honored Lawyer of the Republic of
Uzbekistan*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Shakhram Fayziev

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99898) 0000341

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99898) 0000341

**ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ**

1.ОДИЛҚОРИЕВ Хожимурод Тўхтамурадович
ТОЖДОР ВИРУС ПАНДЕМИЯСИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ ВА
ҲУҚУҚ ФУНКЦИЯЛАРИНИНГ НАМОЁН БЎЛИШ
ХУСУСИЯТЛАРИ.....9

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1.ИСМАЙЛОВ Баходир Исламович
РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВ И СИСТЕМ ОЦЕНКИ
В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ.....19

2.ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович
"ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФУҚАРОЛИГИ
ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУННИНГ ЎЗБЕКИСТОН
ФУҚАРОЛИГИНИ ОЛИШ АСОСЛАРИ ВА ШАРТЛАРИНИ
БЕЛГИЛОВЧИ АЙРИМ НОРМАЛАРИ ТАҲЛИЛИ.....26

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

1.ҲАМРОҚУЛОВ Баходир Мамашарифович
ИТАЛИЯ ВА БЕЛЬГИЯДА МАЪНАВИЙ ЗИЁННИ
ҚОПЛАШҚОНУНЧИЛИГИ ВА СУД АМАЛИЁТИ.....32

2.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович
ВНЕДРЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ДОГОВОРНЫХ ФОРМ
ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В ДОБЫВАЮЩИЕ
ОТРАСЛИ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАНА.....39

**ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ
ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА
МЕДИАЦИЯ**

1.САИДОВ Мақсудбек Норбоевич
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР БЎЙИЧА ИШНИ СУД
МУҲОКАМАСИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ.....49

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

1. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович
ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ УСТИДАН
ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ
ОБЪЕКТИ ВА СУБЪЕКТЛАРИ.....57

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

1. РАСУЛЕВ Абдулазиз Каримович
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ:
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ПО ПОДГОТОВКЕ КАДРОВ.....68

2. ҚАЛАНДАРОВ Мақсуд Махмудович
ЎҚОТАР ҚУРОЛ, ЎҚ-ДОРИЛАР, ПОРТЛОВЧИ МОДДАЛАР
ЁКИ ПОРТЛАТИШ ҚУРИЛМАЛАРИНИ ФАЙРИҚОНУНИЙ
МУОМАЛАСИ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИНГ
ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ.....73

3. ТАДЖИБАЕВА Дилдора Абдурахимовна
ПЕНИТЕНЦИАР МУАССАСАЛАР МАҲКУМЛАР
ЖИНОЯТЧИЛИГИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ
ТАККОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АМАЛИЁТДА УЧРАЁТГАН
МУАММОЛАР.....82

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-
ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

1. NE'MATOV Jasur Aminjonovich, SIDIKOVA Feruza Khayrullaevna
PURPOSE AND FEATURES OF METHODOLOGY FOR
INTERROGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS.....95

2. МУМИНОВ Бехзод Абдувахобович
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШ
УСТИДАН СУД НАЗОРАТИНИНГ ХАЛҚАРО
ТАЖРИБАСИ.....104

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

1. РАХМАНОВ Шухрат Наимович
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПРИВИЛЕГИЙ
И ИММУНИТЕТОВ: НА ПРИМЕРЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВ
ГОСУДАРСТВ ПРИ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОРГАНИЗАЦИЯХ.....111

2.КАЮМОВ Фаррух Толибжонович ПРАВОВАЯ РЕГЛАМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	121
---	-----

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

1.ДАВЛЯТОВ Валишер Хакимжанович АДВОКАТЛИК ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ ШАКЛИ СИФАТИДА АДВОКАТЛАР ҲАЙЪАТИ ВА АДВОКАТЛИК ФИРМАСИ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	126
--	-----

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

1.ВАКНРАМОВА Mokhinur Bakhramovna ARBITRATION AND LITIGATION IN THE UAE: ADVANTAGES OF ARBITRATION IN COMPARISON TO LITIGATION.....	134
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович,

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги Юристлар
малакасини ошириш маркази директорининг ўқув-услубий ва илмий ишлар
бўйича биринчи ўринбосари, юридик фанлар доктори, профессор
E-mail: abror_otajonov@mail.ru

ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ УСТИДАН ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ОБЪЕКТИ ВА СУБЪЕКТЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ОТАЖОНОВ А.А.
ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ УСТИДАН ЖАМОАТЧИЛИК
НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ОБЪЕКТИ ВА СУБЪЕКТЛАРИ /
/ Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 1 (2020), Б..57-67.

№1 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-1-7>

АННОТАЦИЯ

Мақолада ички ишлар органлари устидан амалга ошириладиган жамоатчилик назорати объекти ва субъектининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда олимларнинг бу борадаги фикр ва мулоҳозалари, шуниндек қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиёти таҳлил қилинган. Жамоатчилик назорати объекти асосий ва қўшимча объектига ажратилиши ҳамда жамоатчилик назоратини амалга оширишда, биринчи навбатда, барча фуқароларнинг, қолаверса, нодавлат ташкилотлар ва оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва ролини янада кучайтириш лозимлиги асосланган.

Калит сўз ва иборалар: ички ишлар органлари, жамоатчилик назорати, жамоатчилик назорати объекти, жамоатчилик назорати субъекти, фуқаролар, оммавий ахборот воситалари.

ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович,

Первый заместитель директора по учебно-методической и научной работе
Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции
Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор
E-mail: abror_otajonov@mail.ru

ОБЪЕКТ И СУБЪЕКТЫ ОБЩЕСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ ЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается специфика объекта и субъекта общественного контроля за деятельностью органов внутренних дел, а также взгляды и труды ученых по этому поводу, вместе с этим проанализированы законодательство и правоприменительная практика. Дается обоснование, что при осуществлении общественного контроля разделяются объекты общественного контроля на основные и дополнительные, при этом необходимым условием является усиление роли и места всех граждан, а также неправительственных организаций и средств массовой информации.

Ключевые слова и выражения: органы внутренних дел, общественный контроль, объект общественного контроля, субъект общественного контроля, граждане, средства массовой информации.

ОТАЖОНОВ Abrorjon,

First Deputy Director of the educational, methodological and scientific affairs of the Lawyers' Training Center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of law science, professor
E-mail: abror_otajonov@mail.ru

THE OBJECT AND SUBJECTS OF PUBLIC CONTROL IMPLEMENTATION OVER THE ACTIVITY OF INTERNAL AFFAIRS ORGANS

ANNOTATION

The article analyzes the specific features of the object and subjects of public control implementation over the activity of internal affairs organs, the views and thoughts of scientists in this regard, as well as the practice of law enforcement are thoroughly analyzed. It is grounded that the objects of public control are divided into main and additional objects, and in the implementation of public control, first, the role and place of all citizens, as well as non-governmental organizations and the mass media should be strengthened.

Key words and expressions: internal affairs organs, public control, the object of public control, the subject of public control, citizens, mass media.

Мамлакатимиз Президенти Ш.М. Мирзиёев томонидан 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг биринчи йўналишида жамоатчилик назорати механизмларини амалда татбиқ этиш, фуқаролик жамияти институтлари ҳамда оммавий ахборот воситалари ролини кучайтириш вазифаси белгилаб берилган. Хусусан, бу борада, Ўзбекистон Республикасининг "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги қонуни (2018 йил 12 апрель) қабул қилинганлиги мамлакатимизда фуқаролик жамияти институтлари фаолиятининг ижтимоийлашуви ҳамда коррупцияга қарши курашнинг янги босқичини бошлаб берди.

Бинобарин, давлат бошқаруви ва ҳокимияти органларининг самарали фаолият юритишида фуқаролик жамияти институтлари ҳамда оммавий ахборот воситалари ролини кучайтириш муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, давлат органлари раҳбар-ҳодимларининг қонунларга қатъий амал қилиб, ўз зиммаларидаги вазифа ва

мажбуриятларини масъулият билан адо этишларида жамоатчилик назорати институтнинг таъсир доираси ниҳоятда юқори ҳисобланди.

Эътироф этиш керак, кейинги йилларда Ўзбекистонда амалга оширилаётган прагматик, очиқ-ошкора ва шаффофликка асосланган янги босқичдаги ислохотлар самараси туфайли жамиятимизда жамоатчилик назоратининг ҳам таъсир доираси сезиларли равишда кучайди. Айниқса, ижтимоий тармоқларда давлат органлари ва уларнинг раҳбар-мутасаддилари ҳатти-ҳаракатларига нисбатан билдирилаётган муносабатлар туфайли кўплаб камчилик ва муаммолар, қонун бузилиш ҳолатларига чек қўйилаётганлиги бунинг яққол исботидир. Мадомики, фуқароларнинг фаоллиги, ижтимоий ҳодисаларга дахлдорлик ҳиссининг ортиши ҳамда ҳар бир давлат хизматчисининг ўз фаолияти жамоатчилик назорати остида эканлигини чуқур ҳис этиб бориши фуқаролик жамияти шаклланиши жараёнининг муҳим шартларидандир.

Маълумки, ички ишлар органлари фаолиятининг устувор йўналишларидан бири фуқаролик жамияти институтлари билан конструктив мулоқотни амалга оширишга қаратилган жамоатчилик назоратини самарали йўлга қўйиш ҳисобланади. Шу боис, мамлакатимиз Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги "Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чоратадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5005-сон Фармонида ички ишлар органлари фаолиятида қонунийликни таъминлашга қаратилган жамоатчилик назоратини кучайтириш вазифаси алоҳида белгилаб берилди" [2].

Айтиш ўринлики, ички ишлар органлари ва жамият ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг хусусияти мамлакатдаги ижтимоий-сиёсий вазиятнинг муҳим кўрсаткичларидан бири ҳисобланади, чунки аҳоли ички ишлар органлари мисолида давлат вакилини кўради. Шу боисдан бежизга эмас, Президент Шавкат Мирзиёев 2017 йилнинг 9 февраль куни ички ишлар органлари фаолиятида, тизимда мавжуд муаммо ва камчиликларни аниқлаш ва бартараф этиш, истиқболдаги вазифаларни белгилаб олишга бағишланган видеоселектор йиғилишида сўзлаган нутқида "Ички ишлар органлари шундай ишлаши керакки, токи халқ давлатдан рози бўлсин", деб алоҳида таъкидлаган. Бунинг замирида ички ишлар органларига юксак масъулият юклатилиши баробарида давлатнинг халқ билан бевосита иш олиб борувчи вакили - ички ишлар органлари ходимларига, ҳам ишонч, ҳам юксак масъулиятни ҳис этган ҳолда халқ манфаати йўлида фидоийлик билан хизмат қилиш вазифасини юклайди. Шунинг учун ҳам ички ишлар органлари фаолияти устидан самарали жамоатчилик назоратининг ўрнатилиши фуқароларнинг давлатга бўлган ишончини оширишга хизмат қилади.

Чунончи, ички ишлар органлари фаолияти устидан самарали жамоатчилик назоратини амалга ошириш орқали, жамият учун муҳим бўлган мақсадларга эришилади, яъни у орқали ички ишлар органлари фаолиятида инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг ҳимоя қилиниши, фуқаролар ва жамоатчилик ташкилотларининг қонуний манфаатларини рўёбга чиқаришга қаратилган қарорлар қабул қилинишида жамоатчилик фикрининг инобатга олинishi таъминланади. Айнан жамоатчилик назорати ички ишлар органлари фаолиятида қонун устуворлигини таъминлаш, унинг фаолияти самарадорлигини ошириш, қонунга хилоф ва жамоат манфаатларига зид бўлган қарорларни қабул қилиш ва амалга ошириш хавфини бартараф этишнинг муҳим воситаси ҳисобланади.

Бинобарин, Ички ишлар вазирлиги тизими кенг қамровли, ўзида бир қатор соҳаларни мужассамлаштирган мураккаб тузилмадир. Шу сабабли, мазкур тизимда

амалга ошириладиган жамоатчилик назоратининг объектини тўғри аниқлаш ва уни тўғри йўналтира олиш ички ишлар органлари фаолияти устидан самарали жамоатчилик назорати ўрнатишнинг муҳим шarti ҳисобланади. Шундай экан, бу ерда ҳақли савол туғилади. Яъни, ички ишлар органларининг қайси тузилмалари устидан жамоатчилик назорати ўрнатилиши мақсадга мувофиқ ва ушбу назорат тизимнинг қайси соҳаларига йўналтирилса, кўзланган мақсадга эришилади ва самараси юқори бўлади? Бу эса, таъкидланганидек, жамоатчилик назоратининг вазифалари ва объектини тўғри аниқлашни тақозо этади. Ҳолбуки, бу соҳадаги жамоатчилик назорати ички ишлар органларининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, шахснинг ҳаёти ва соғлиғини, жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлаш, жиноятчиликка қарши курашиш фаолиятининг қонунийлиги ва жамоат манфаатларига мувофиқлигини таъминлаш; тайёрланаётган ва қабул қилинган норматив ҳужжатларнинг қонунчилик ва жамоат манфаатларига мувофиқлигини ўрганиш; кадрлар, молиявий ва бошқа ресусларни оқилона тақсимлаш ва улардан самарали фойдаланиш; тизимда коррупциянинг олдини олиш; кўрсатиладиган хизматларнинг сифатини ошириш, тўлиқлиги ва улардан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш; жамоатчилик фикрини ўрганиш орқали фаолиятни баҳолаш ва ички ишлар органлари тўғрисида ижобий жамоатчилик фикрини ва унга бўлган ишончни шакллантириш каби вазифаларни амалга оширишга қаратилади.

Айни пайтда, "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 4-моддасида [4] "Давлат органлари ва улар мансабдор шахсларининг: қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда, қарорларда, шунингдек ривожланиш давлат, тармоқ ва ҳудудий дастурларида жамоатчилик манфаатларини, жамоатчилик фикрини ҳисобга олишга; фуқароларнинг, юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини, жамият манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари талабларининг ижро этилишини таъминлашга; ўз зиммасига юклатилган, ижтимоий ва жамоатчилик манфаатларига дахлдор бўлган вазифалар ва функцияларни бажаришга; давлат хизматларини кўрсатишга; ижтимоий шериклик доирасида амалга ошириладиган битимлар, шартномалар, лойиҳалар ва дастурларни бажаришга доир фаолияти жамоатчилик назоратининг объекти сифатида белгиланиши мумкинлиги кўрсатилган.

Бироқ, Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 16 сентябрдаги "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги қонунида ички ишлар органларининг жамоатчилик назорати объектларига аниқлик киритилмаган, гарчи, ушбу Қонуннинг 9-моддаси (Очиқлик ва шаффофлик принципи) жисмоний ва юридик шахсларга қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда фойдаланилиши қонун билан чекланган ахборотлардан ташқари ички ишлар органларининг фаолияти ҳақида, шунингдек жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларига бевосита дахлдор бўлган ҳаққоний ахборотни олиш ҳуқуқини беради.

Наинки, жамоатчилик назорати объектини тегишли норматив ҳужжатда аниқ ифодаланмаслиги олимлар томонидан баҳс-мунозара [12, Б.55; 6, Б.99] га сабаб бўлаётган ҳолатдан ҳисобланади. Чунки субъект томонидан жамоатчилик назоратини амалга оширишдан қандай мақсад кўзланганлигини ва унинг муайян соҳанинг айнан қайси объектига йўналганлиги англамасдан туриб, кутилган натижага эришиб бўлмайди. Аммо, юқорида таъкидлаганимиздек, бирор бир нормативҳужжатда ички ишлар органларининг қайси тузулмалари фаолияти жамоатчилик назоратининг объекти бўлиши мумкинлиги ҳамда уларнинг жамоатчилик назорати субъектлари билан ҳамкорлигини таъминлашга оид алоҳида тартиб назарда тутилмаган. Шундан келиб чиқиб, ички ишлар органлари

фаолиятида жамоатчилик назорати объекти ҳақида гапирилганда, авваламбор, ички ишлар органлари тизими ҳақида батафсил тассаввурга эга бўлиш талаб этилади. Бинобарин, ушбу соҳада жамоатчилик назорати объектини аниқ белгилаш учун мамлакатимизнинг маъмурий-ҳудудий тузилиши ва шунга мос тарзда шакллантирилган ички ишлар органларининг маъмурий тизимлаштирилганлигини таҳлил қилиш лозим бўлади.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 68-моддасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси вилоятлар, туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар, шунингдек Қорақалпоғистон Республикасидан иборат. Шунга мувофиқ ички ишлар органларида вертикал ва горизонтал бошқариш тизимини жорий қилиш ҳамда мамлакатимизнинг маъмурий-ҳудудий тузилиши бўйича аҳолига самарали хизмат кўрсатадиган ва жиноятчиликка қарши курашишга қаратилган ҳудудий тузилмалари шакллантирилган. Шу нуқтаи назардан, "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги Қонунга мувофиқ (13-модда), "Ички ишлар органлари тизимига Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Тошкент шаҳар ички ишлар бош бошқармаси, вилоятлар ички ишлар бошқармалари, туманлар ва шаҳарлар ички ишлар бошқармалари (бўлимлари), транспортда хавфсизликни таъминлаш бошқармалари (бўлимлари), жазони ижро этиш муассасалари, ички ишлар органларининг ўта муҳим ва тоифаланган объектлардаги бўлинмалари, шаҳарча ички ишлар бўлинмалари ва ички ишлар органларининг таянч пунктлари, шунингдек таълим ва тиббиёт муассасалари, ички ишлар органлари зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун ташкил этиладиган бошқа бўлинма ва ташкилотлар, шунингдек, ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг ҳарбий хизматчилари учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳуқуқлар ва имтиёزلардан фойдаланадиган қоровул қўшинлари ҳамда халқаро аэропортларда хавфсизликни таъминлаш бўйича қўшинлар киритилган.

Кўриб турганимиздек, бундай ёндошув, албатта, кенг кўринишга эга, аммо самарали жамоатчилик назоратини амалга ошириш олдида турган вазифалар мажмуи, бундай объектлар тизимига муайян соҳанинг барча тузилмаларини максимал даражада киритилишини тақозо этади. Демак, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратининг объекти сифатида Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, унинг соҳавий ва ҳудудий тузилмалари, шунингдек ички ишлар органлари зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун ташкил этилган бошқа бўлинма ва ташкилотларни киритишимиз мумкин.

"Ички ишлар органлари тўғрисида"ги қонуннинг 7-моддасига мувофиқ, ички ишлар органлари ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ҳисобланади. Шу жиҳатдан, Ички ишлар вазирлиги давлат ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва аҳолини мамлакатдаги криминоген вазият, ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза қилиш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш ҳолати, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш бўйича кўрилаётган чора-тадбирлар, шунингдек Вазирлик ва ички ишлар органлари зиммасига юклатилган бошқа вазифаларнинг амалга оширилиши тўғрисида тизимли равишда хабардор қилиб боради. Шунинг учун, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратининг самарали тизимини шакллантириш муаммоси ички ишлар органларига фуқароларнинг ҳаёти, соғлиғи, ҳуқуқ ва эркинликлари, мулк ва жамият манфаатларини жинойи ва бошқа қонунга хилоф тажовузлардан ҳимоя қилишга қаратилган вазифалар ижросини самарали ҳал қилиш билан бевосита боғлиқдир. Бироқ, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга оширишнинг асосий объектларидан ташқари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш функцияси

юклатилмаган унинг таркибий тузилмаларидан иборат бўлган қўшимча объектларини ҳам ажратиш талаб этилади. Айни пайтда бундай тузилмалар Ички ишлар вазирлигининг марказий аппарати ва ҳудудий бўлинмаларининг фаолият кўрсатишини таъминлашга қаратилган фаолият олиб боради. Масалан, Ички ишлар вазирлигининг Кадрлар бош бошқармаси, Молия ва моддий-техника таъминоти бош бошқармаси, Тиббиёт бошқармаси, Ахборот технологиялари, алоқа ва ахборотни ҳимоялаш бошқармаси, Ички ишлар вазирлигининг таълим муассасалари ва бошқа шу кабилар бунга мисол бўла олади. Шу сабабли, жамоатчилик назорати нафақат ички ишлар органларининг ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлиб қолмасдан, балки унинг мазкур йўналиш билан боғлиқ бўлмаган бошқа соҳаларига ҳам қаратилиши лозимдир.

Бундан ташқари, эътиборга олиш керакки, ички ишлар органлари ўз функциясига кўра махфий маълумотлар билан ишлайдиган бўлинмаларига ҳам эга ҳисобланади. Шу боис ички ишлар органларининг бундай бўлинмалари фаолияти жамоатчилик назоратининг объекти бўлиши мумкин эмас ёки у маълум даражада чекланган хусусиятга эга бўлади. Зеро, "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги Қонунга мувофиқ, "Жамоатчилик назорати субъектларининг ахборот олишга бўлган ҳуқуқи, агар мазкур ахборот шахсга доир маълумотлар ёхуд давлат сирларини ёки қонун билан қўриқланадиган бошқа сирни ташкил этувчи маълумотлар жумласига киритилган бўлса, чекланиши мумкин".

Биз кўриб чиқадиган долзарб масалалардан яна бири ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати ўрнатиши мумкин бўлган субъектлар муаммоси ҳисобланади.

Қонунчиликка кўра, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати турли субъектлар томонидан амалга оширилиши мумкин. Хусусан, "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги Қонунда (9-модда) "Ички ишлар органлари ўз фаолиятини очиқ ва шаффоф тарзда, давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, бошқа ташкилотлар ва фуқаролар, шунингдек оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликда амалга оширади" [2], деб белгиланган. Бундан ташқари, "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги Қонуннинг 3-моддасида, Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда рўйхатга олинган нодавлат ноижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари жамоатчилик назорати субъектлари сифатида назарда тутилган. Шунингдек, ушбу нормага мувофиқ жамоатчилик назорати жамоатчилик кенгашлари, комиссиялари ва бошқа жамоатчилик ташкилий тузилмалари томонидан ҳам қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилиши мумкинлиги кўрсатилган.

Кўриб турганимиздек, қонунда жамоатчилик назорати субъектларига давлат органларидан ҳоли ва улардан деярли мустақил бўлган тоифадаги субъектлар киритилган. Аммо қайд этиш керакки, юридик адабиётларда жамоатчилик назорати субъектлари борасида ягона тўхтамга келинмаган. Жумладан, бу борада И.О. Сквирский, "Жамоатчилик назорати субъектлари фақат муайян давлатнинг фуқароси бўлибгина қолмасдан, балки унга чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар ҳам киритилиши лозим" [9, Б.65], деб ёзади. Аммо биз жамоатчилик назорати муайян давлатда истеъқомат қилувчи фуқаролар ва жамоатчилик манфаатларига қаратилишини инобатга олиб, ушбу фикрни, қўллаб-қувватламаймиз.

Бундан ташқари, А.Б.Дидикин "Жамоатчилик назорати субъектлари қаторига инсон ҳуқуқлари, бола ҳуқуқлари ва тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича вакилларни ҳам киритиш лозим" [5, Б.125] лигини тавсия қилади.

Гарчи, мамалакатимизда Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили, бола ҳуқуқлари бўйича вакили ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакилининг ваколатлари ва ҳуқуқлари тегишли қонун ҳужжатларида аниқ белгиланганлиги ҳамда улар тегишли давлат органи томонидан лавозимга тайинланишини инобатга олиб, жамоатчилик назорати субъектлари қаторига киритишни мақсадга мувофиқ эмас, деб ҳисоблаймиз.

Шунингдек, О.С. Соколова "Оммавий ахборот воситалари жамоатчилик назорати субъекти бўлиши мумкин эмас, чунки улар ахборот тарқатиш воситаси ҳисобланади холос" [8, Б.62], деб ёзади. М.С. Крицкая эса, "Давлат оммавий ахборот воситалари ва давлат бюджетидан тўла ёки қисман молиялаштирилаётган оммавий ахборот воситаларини жамоатчилик назорати субъекти деб ҳисобламаслик лозимлигини [6, Б.102] билдиради.

Шу ўринда, айтиш жоизки, мамлакатимиз Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 3 август куни миллий маданиятимиз намояндалари, ижод аҳли билан учрашувида бу соҳадаги ижодкорларга нисбатан "Нима учун маданий ҳаётимизда танқидий руҳ сезилмайди? Соғлом танқид, баҳс ва тортишув бўлмаган жойда чинакам ижод бўлиши мумкинми ўзи?" [1] деб мурожаат қилганлигини эслаш диққатга сазовордир. Чунки, баҳс-мунозара, ошкоралик, шаффофлик бўлмаган жойда ҳеч қачон тараққиёт, ривожланиш бўлмайди. Зеро, ошкоралик коррупция ёки фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари бузилишини олдини олади, бу соҳадаги мавжуд муаммоларга ҳаққоний ва ўз вақтида ечим топади. Шу боис фикримизча, мамлакатимизда ахборот ва сўз эркинлигини таъминлаш, мамлакат медиа-бозорини ривожлантириш орқали оммавий ахборот воситаларини том маънодаги "тўртинчи ҳокимият" даражасига етказишга қаратилган кенг кўламли ислоҳотлар амалга оширилаётганлигини инобатга олиб, оммавий ахборот воситалари давлат ёки нодавлат хусусиятга эга бўлиши ёхуд давлат бюджетдан молиялаштирилиши ёки молиялаштирилмаслигидан қатъи назар жамоатчилик назорати субъекти сифатида тан олинishi мақсадга мувофиқдир.

Демак, айтилганлардан келиб чиққан ҳолда, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати тўғридан-тўғри Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда рўйхатга олинган нодавлат ноижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари, шунингдек, жамоатчилик кенгашлари, комиссиялари ва бошқа жамоатчилик ташкилий тузилмалари томонидан амалга оширилиши мумкин. Негаки, ушбу субъектлар ички ишлар органларининг айрим ходимлари томонидан йўл қўйилган хато ва камчиликлар, қонун бузилиш ҳолатлари тўғрисида объектив ва ишончли маълумот олишдан манфаатдор ҳисобланади. Зотан, фуқаролар жамоатчилик назоратига оид тадбирларни ўтказиш учун кўпроқ манфаатдор бўладилар, чунки давлат ҳокимияти органлари томонидан қонун бузилиш ҳолатларининг оқибатлари биринчилардан бўлиб уларга салбий таъсир кўрсатади. Шунинг учун ҳам айнан фуқаролар давлат органларини мавжуд қонунбузилиш ҳолатларига нисбатан эътиборини қарата олишлари ва уларни баратараф этишга йўналтира олишлари мумкин. Гарчи, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги шахс билан давлатнинг доимий сиёсий-ҳуқуқий алоқасини белгилаб берувчи мезондирки, бу алоқа уларнинг ўзаро ҳуқуқлари ва бурчларида ифодаланади [7, Б.51]. Негаки, фуқароларнинг ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш жараёнига жалб қилиш орқали жамоатчиликнинг ички ишлар органларига бўлган ишончини ошириш, ички ишлар органлари ходимларининг коррупцион ҳатти-

ҳаракатларига нисбатан муросасизлик кайфиятини шакллантириш ҳамда ички ишлар органлари фаолияти самарадорлигини ошириш каби муҳим вазифалар ҳал қилинади.

Шу сабабдан жамоатчилик назорати субъектлари қаторида Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари алоҳида ўринга эга ҳисобланади. Улар ўз навбатида жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эга. Бундай иштирок этиш давлат органларининг фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ривожлантириш ва такомиллаштириш йўли билан амалга оширилади. Фуқаролар жамоатчилик назоратини амалга оширишда бевосита ёки жамоат бирлашмалари, бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари таркибида ҳам иштирок этиш ҳуқуқига эга. Айни пайтда фуқароларнинг жамоатчилик назоратида иштирок этиши эркин ва ихтиёрий бўлиши лозим. Ҳеч ким фуқарога уни жамоат назоратида қатнашишга мажбурлаш учун таъсир ўтказишга, шунингдек унинг жамоат назоратида иштирок этиш ҳуқуқини амалга оширишга тўсқинлик қилишга ҳақли эмас.

Таъкидлаш жоизки, ҳозирги кунда фуқаролар томонидан амалга ошириладиган жамоатчилик назоратининг шакллари ва усулларини, шунингдек уни амалга ошириш самарадорлигини аниқлаш устувор вазифалардан саналади. Аммо "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги Қонунда мазкур тизим устидан жамоатчилик назоратини ўрнатиш учун фуқароларнинг бу борадаги ваколатлари аниқ қилиб белгиланмаган.

Ўз навбатида, "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги Қонунга (6-модда) мувофиқ, жамоатчилик назорати субъектлари томонидан давлат органлари фаолияти устидан қатор шаклларда, яъни давлат органларига мурожаатлар ҳамда сўровлар йўллаш, давлат органларининг очиқ ҳайъат мажлисларида қатнашиш, жамоатчилик муҳокамаси, жамоатчилик эшитуви, жамоатчилик мониторинги, жамоатчилик экспертизаси, жамоатчилик фикрини ўрганиш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан давлат органлари мансабдор шахсларининг ҳисоботлари ва ахборотини эшитиш каби усулларда назорат олиб боради. Айнан ушбу шакллар орқали давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ҳамкорлигини ўрнатиш, бу орқали таъсирчан жамоатчилик назоратини йўлга қўйиш мумкин. Бироқ, жамоатчилик назоратини амалга ошириш механизмлари таҳлил қилинса, фуқаролар томонидан ички ишлар органлари фаолияти устидан ўрнатиладиган жамоатчилик назорати ёзма ёки оғзаки мурожаат қилиш ёхуд ички ишлар органлари фаолияти тўғрисидаги ахборотни олиш учун сўров юбориш орқали иштирок этишлари мумкинлигини кўрсатади. Хусусан, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ўрнатишда фуқаролар иштирокини таъминлаш бўйича амалдаги тартибга кўра, бу жараёнда фуқароларнинг тўғридан-тўғри иштирок этиши чекланганлик хусусиятини касб этади, чунки барча ҳолатларда жамоатчилик назорати ўрнатилишида фуқаронинг унда иштирок этишга қаратилган ҳулқ-атвори ташкилотнинг ихтиёри ва розилик беришига боғлиқ бўлади.

Шу жиҳатдан бўлса керак, ҳозирги кунда аҳоли жамоатчилик назоратини тўғридан-тўғри амалга оширишда жуда кам иштирок этмоқдалар. Иштирок этаётганларини ҳам фақат ўзида қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини бузилган деб ҳисобловчи фуқаролар ташкил этади. Шунингдек улар норасмий хусусиятга эга бўлган ҳамда давлат аҳамиятига алоқадор бўлмаган ахборот воситалари ёки ўзига тегишли аудио, фото ва видео қурилмалари орқали муайян вазиятни қайд қилиб, уларни Интернет жаҳон ахборот тармоғига жойлаштириш орқали жамоатчиликнинг эътиборини ўзларига қаратмоқдалар. Шу сабабли қонунчилик

доирасида фуқароларнинг ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш тартибини аниқ белгиланиши мақсадга мувофиқ бўлади. Аммо, шу ўринда таъкидлаш жоизки, жамоатчилик назоратини ўрнатишнинг амалдаги тартиби, фуқаролар учун ҳамма нарсага имкон беришини, унга ички ишлар органлари фаолиятини хоҳлаган тарзда назорат қилиши мумкин эканлигини англамайди. Чунки "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги Қонуннинг 5-моддасида белгиланган асосий принципларда бундай ҳолатларнинг олдини олиш учун назорат қонун ҳужжатлари талабларига риоя қилган ҳолда, оммавий ва очиқ, холис ва бегараз, давлат органлари, уларнинг мансабдор шахслари фаолиятига асоссиз аралашувга ва уларга ғайриқонуний таъсир кўрсатишига йўл қўймасдан ўтказилиши зарурлиги белгилаб қўйилган. Ушбу талабларга риоя қилмаслик жамоатчилик назорати тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш, деб ҳисобланиши мумкин.

Шу билан бирга ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ўрнатувчи фуқаро ақлий ривожланиш ва руҳий ҳолати жиҳатидан мурожаат қилиш ва сўров қобилиятига эга бўлиши талаб этади. Чунки, жамоатчилик назоратини амалга ошириш жараёнида бундай шахсларнинг ҳуқуқлари чекланиши мумкин. Мазкур ҳолатга В.Ю. Синюгин ўз эътиборини қаратар экан, у жамоатчилик назорати ўрнатилишида чекланган ҳуқуққа эга бўлган фуқаролар тоифасига ақли норасо ва чекланган ақли норасо ҳамда судланганлик ҳолати мавжуд бўлган шахсларни киритиш лозим [10, Б.25] лигини таъкидлайди. Бундан бошқачароқ фикр билдирган М.С.Крицкая, ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошираётган фуқароларнинг ҳуқуқларини айрим вақт ораллигида чеклаш кераклигини қайд қилиб, ушбу вақт доирасига фуқаро томонидан шахснинг ҳуқуқларига, соғлиғига, жамоат ахлоқи қоидаларига, жамоат тартиби ва хавфсизлиги ҳамда бошқарув тартибига, ўзгалар мулкига ва ҳарбий хизматни ўташ тартибига тажовуз қилувчи маъмурий ҳуқуқбузарликларни содир этганлик учун маъмурий жазога тортилган вақтни киритади. Муллифнинг фикрича, фуқаронинг бундай ҳулқ-атвори жамоат манфаатларига мос келмайди, шу сабабли ҳам уни жамоатчилик назоратини амалга оширишдан вақтинча четлаштириш лозим [6, Б.104] бўлади. Бироқ биз биринчи муаллифнинг жамоатчилик назоратини амалга оширишда чекланган ҳуқуққа эга бўлган шахслар тоифасига судланганлик ҳолати мавжуд бўлган шахсларни киритишига қўшила олмаймиз, чунки бу тоифадаги шахсларнинг ҳуқуқларини бу тарзда чекланиши мумкин эмас ва бундай ҳолат адолатсизликни келтириб чиқаради. Бундан ташқари кейинги муаллифнинг фикрини ҳам қўллаб-қувватлаб бўлмайди, чунки муайян турдаги ҳуқуқбузарликларни содир этган шахсларни бундай тарзда ажратиб кўрсатиш инсон ҳуқуқ ва эркинликларини чеклайди. Бизнингча, бу ерда, инсон ҳуқуқларини таъминлаш нуқтаи назаридан, ҳаттоки жиноят содир этган ва жазони ўтаётган маҳкумларни ҳам жамоатчилик назоратини ўрнатишга қаратилган ҳуқуқларини чеклашга йўл қўйиб бўлмайди.

Юқорида таъкидланганлардан келиб чиққан ҳолда таҳлил қилинаётган масалалар бўйича қуйидаги хулосаларни илгари суриш мумкин:

1. Ички ишлар органлари фаолияти устидан ўрнатиладиган жамоатчилик назоратининг объекти Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, унинг таркибий, соҳавий ва ҳудудий тузилмалари, шунингдек ички ишлар органлари зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун ташкил этилган бошқа бўлинма ва ташкилотлар бўлиши мумкин. Бунда ички ишлар органларининг очиқ ва ошкора фаолият олиб борувчи тузулмалари устидан жамоатчилик назорати олиб бериллади.
2. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, Жамоатчилик палатасининг ва

худудий жамоатчилик палаталари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда рўйхатга олинган нодавлат ноижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари, жамоатчилик кенгашлари, комиссиялари ва бошқа жамоатчилик ташкилий тузилмалари, шунингдек ички ишлар органи ҳузурида тузилган жамоатчилик кенгашлари ва комиссиялари ички ишлар органлари фаолияти устидан ўрнатиладиган жамоатчилик назоратининг субъектлари ҳисобланади.

3. Ички ишлар органларида амалга ошириладиган жамоатчилик назоратини, фаолиятни ички ва ташқи жиҳатдан ўрганишни назарда турувчи икки турга ажратиш мумкин.

Ички жамоатчилик назорати тизимда ташкил этилган жамоатчилик кенгашлари ва комиссиялари томонидан фаолиятдаги суиистеъмолликлар, камчиликлар, хатоликлар ва шу асосда қабул қилинган қарорларни аниқлашга қаратилган фаолиятни назарда тутати.

Ташқи жамоатчилик назорати фуқаролар, ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоатчилик бирлашмалари томонидан ички ишлар органларига юклатилган вазифаларни қонуний жиҳатдан ва лозим даражада бажарилишини ўрганиш, уларга мурожаат қилиш, сўровлар юбориш, очиқ ҳайъат мажлисларида иштирок этиш, ижтимоий аҳамиятга молик масалалар ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари, уларнинг бошқа ҳужжат лойиҳалари юзасидан жамоатчилик муҳокамасини ва улар фаолиятини ўрганишга оид масалалар юзасидан жамоатчилик эшитувини ўтказиш, жамоатчилик манфаатларига дахлдор ахборотни йиғиш, умумлаштириш ва таҳлил этиш орқали жамоатчилик мониторингини амалга ошириш, улар мансабдор шахсларининг ҳисоботлари ва ахборотини эшитишга қаратилган фаолиятини англатади.

4. Жамоатчилик назорати субъектлари томонидан ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати ўрнатишнинг амалдаги тартиби ташкилот ихтиёри ва унинг розилик бериш тамойилиги асосланган. Шу сабабли қонунчилик доирасида жамоатчилик назорати субъектларини ички ишлар органлари фаолияти устидан тўғридан-тўғри назорат ўрнатиш мумкин бўлган тартиб ва уни амалга ошириш механизмлари ишлаб чиқилиши лозим.

5. Ички ишлар органлари устидан самарали жамоатчилик назоратини амалга ошириш учун, ички ишлар органларининг фуқаролар ва жамоатчилик бирлашмалари билан тўғридан-тўғри мулоқот ўрнатиш механизмларини такомиллаштириш тақозо этилади. Бунинг учун бу вазифани ички ишлар органи бошлиғининг ўринбосаридан бири зиммасига юклаш ва унинг функциясига киритилишини таъминлаш мақсадга мувофиқ бўлади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Мирзиеёв Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш - халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. Халқ сўзи. - 2017. - 4 сент. (Mirziyoyov Sh.M. The development of literature and art, culture is a solid foundation of the improvement of spiritual world of our people. Xalq So'zi - 2017. - Sept. 4)

2. Ўзбекистон Республикасининг "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги 2016 йил 16 сентябрдаги ЎРҚ-407-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. - 2016. - №38. - 438-м. (Law of the Republic of Uzbekistan "On internal affairs organs", Dated on September 16, 2016 Law №. LRU-407 // Collection of Legislation, 2016. - № 38. Art. 438)

3. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. - 2017. - №15. - 243-м.

(Collection of law documents of the Republic of Uzbekistan. - 2017. - № 15. Article - 243.).

4.Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 13.04.2018 й., 03/18/474/1062-сон. (National Data base of Legislation, 13.04.2018, №. 03/18/474/1062)

5.Дидикин А.Б. Правовые формы участия граждан в общественном контроле / / Гражданское общество в России и за рубежом. -2015. - № 1. -С. 122-127. (Didikin A.B. Legal forms of citizen participation in public control // Civil society in Russia and abroad. -2015. - №. 1. -Pp. 122-127)

6.Крицкая М.С. Объекты и субъекты общественного контроля за деятельностью полиции в условиях децентрализации государственного управления// Вестник ДВЮИ МВД России. - 2016. - № 3 (36). - С. 98-105. (Kritskaya M.S. Objects and subjects of public control over the activities of the police in the conditions of decentralization of public administration // Bulletin of the Far Eastern Federal University of the Ministry of Internal Affairs of Russia. - 2016. -№.3 (36). - Pp. 98-105)

7. Нурмухаммедова Г.Б. Ички ишлар органларида коррупцияга қарши курашишда жамоатчилик назорати субъектларининг ваколатлари // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. -2018. -№7. -Б.51. (Nurmukhammedova G.B. Powers of subjects of public control in the fight against corruption in internal affairs organs // Journal of Legal Research. - 2018. - №7. P. 51).

8.Соколова О.С. Правовое регулирование участия граждан в общественном контроле // Административное и муниципальное право. - 2015. -№ 2. -С. 61-63. (Sokolova O.S. Legal regulation of citizen participation in public control // Administrative and municipal law. - 2015. -№. 2. - Pp. 61-63).

9.Сквирский И.О. Понятие и основные признаки общественного контроля в современной административно-правовой доктрине Украины // Административное право и процесс. -2013. - № 4. - С. 65-66.(Skvirsky I. O. The concept and main features of public control in the modern administrative and legal doctrine of Ukraine // Administrative law and process. - 2013. - №. 4. - Pp. 65-66)

10.Синюгин В.Ю. К вопросу о формировании правовой основы общественного контроля в Российской Федерации // Административное право и процесс. - 2014. - № 7. - С. 26-28. (Sinyugin V.Yu. To the question of the formation of the legal basis of public control in the Russian Federation // Administrative law and process. - 2014. - №. 7. - Pp. 26-28)

11.Холиқова Ш.А. Жамоатчилик назорати шакллари ва уларни янада такомиллаштириш муаммолари // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. - 2019. - №2. - Б. 52-60. (Kholikova Sh. A. Forms of public control and problems of their further improvement // Journal of Legal Research. -2019. - №2. - Pp. 52-60)